

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Plzeň 2012

Soňa Řeháková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

SIGMUND FREUD O ČLOVĚKU A KULTUŘE

Soňa Řeháková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

SIGMUND FREUD O ČLOVĚKU A KULTUŘE

Soňa Řeháková

Vedoucí práce:

PhDr. Daniel Špelda, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Danielu Špeldovi, Ph.D. za cenné rady a poznámky.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

1 ÚVOD	6
2 SIGMUND FREUD – ŽIVOT A DÍLO.....	7
2.1 PSYCHOANALÝZA.....	10
2.1.1 VĚDOMÉ, NEVĚDOMÉ.....	11
3 POJETÍ ČLOVĚKA.....	13
3. 1 LIDSKÁ SEXUALITA V DÍLE SIGMUNDA FREUDA.....	14
3.1.1 LIBIDO A PSYCHOSEXUÁLNÍ VÝVOJ ČLOVĚKA.....	15
3.1.2 SEXUÁLNÍ MORÁLKA A MODERNÍ NERVOZITA.....	17
3.1.3 TŘI KULTURNÍ STUPNĚ.....	20
4 NESPOKOJENOST V KULTUŘE.....	24
4.1 LIDSKÁ AGRESIVITA.....	26
4.2 NÁSILÍ MEZI LIDMI.....	30
4.3 PROČ LIDÉ VÁLČÍ.....	31
5 ZÁVĚR.....	35
6 POUŽITÁ LITERATURA.....	37
7 RESUMÉ.....	39

1 ÚVOD

Sigmund Freud je znám především jako zakladatel psychoanalýzy. Po dobu Freudova života byly téměř všechny jeho teorie společností ostře kritizovány a zavrhovány. I přesto patřil k nejvýraznějším postavám světové psychologie nejen v dobách svého života, ale i dnes, kdy od jeho smrti uplynulo více než sedm desítek let.

V úvodní části své práce se pokusím přiblížit osobu Sigmunda Freuda a stručně popsat nejpodstatnější momenty jeho osobního i profesního života. Následující kapitoly budou vycházet ze souboru několika Freudových textů uspořádaných českými překladateli Hoškem a Pecharem do jednoho svazku, jenž nese název *O člověku a kultuře*. V tomto díle jsou některé Freudovy spisy věnovány například lidské agresivitě, sexualitě a v neposlední řadě postavení člověka v kultuře, což je hlavním námětem této knihy.

Cílem této bakalářské práce je analýza a vysvětlení názorů Sigmunda Freuda na lidskou přirozenost a kulturu. Hlavní část mé práce bude zaměřena na téma lidské sexuality (viz kap. 3.1) a agresivity v díle Sigmunda Freuda (viz kap. 4.1). Pokusím se také o popis a srovnání závěrů Sigmunda Freuda s vybranými tezemi filozofické antropologie a sociobiologie. V rámci filozofické antropologie budu čerpat z díla *Filozofická antropologie* od Stanislava Starke, sociobiologické koncepce budu přebírat například z knih *O lidské přirozenosti* od Edwarda O. Wilsona, *Proč se lidé zabíjejí* od Jana Zrzavého či z knihy *Červená královna* od Matta Ridleyho, jež se zabývá především lidskou sexualitou. Popis a srovnání vybraných teorií a názorů Sigmunda Freuda budu reflektovat především pomocí reprezentativních českých překladů vlastních textů Sigmunda Freuda a cizojazyčných titulů, které umožňují pojednat o dané problematice. Mezi ně patří *Freud* od Jonathana Leara a publikace *Cambridge Companion To Freud*, kterou zpracoval kolektiv autorů. Práce poskytne také odpověď na otázku, zda jsou názory Sigmunda Freuda relevantní i pro dnešní dobu.

2 SIGMUND FREUD – ŽIVOT A DÍLO

Sigmund Freud (rodným jménem Sigismund Šlomo Freud) se narodil 6. května 1856 v Příboře na Moravě židovskému obchodníkovi s vlnou Ja'akovovi Freudovi a Amálii Nathanové. Sigmund byl nejstarším z osmi dětí, které měl jeho otec z druhého manželství s o dvacet let mladší Amálií. V roce 1859 se celá rodina přestěhovala do Vídně, kde Sigmund Freud prožil své dětství, absolvoval humanistické gymnázium s vyznamenáním, a poté nastoupil na lékařskou fakultu na univerzitě ve Vídni. Ve svém autoportrétu, který je obsažen ve výboru *O člověku a kultuře*, sám Freud zmiňuje, že ho v mladých letech spíše zajímaly záležitosti lidské než přírodní objekty a až Darwinovo učení, které ho mocně upoutalo, ho přimělo k zápisu na medicínu, kde však čelil silnému antisemitismu. „Mimo to jsem v těchto prvních univerzitních letech získal zkušenost, že osobité zaměření mého nadání mně odpírá úspěch v četných oborech, na něž jsem se s mladistvou přemírou nadšení vrhl.“¹

Během studia ho také silně ovlivnil Schliemannův objev starořeckého města Trója, který odstartoval Freudův silný zájem o archeologii, jež měla vliv na jeho výklad nevědomí. Nakonec odpromoval, byť se značným zpožděním kvůli dvěma studijním pobytům v italském Terstu, jako doktor veškerého lékařství roku 1881. Ve stejném roce poznal Marthu Bernaysovou z Hamburku, do níž se později také zamiloval.²

Jeho prvním zaměstnáním po studiích a práci ve fyziologické laboratoři bylo místo aspiranta ve všeobecné nemocnici ve Vídni. Ačkoli prošel různými odděleními, jeho pozornost se stále zaměřovala na studium lidské centrální nervové soustavy. Jako sekundář publikoval několik kauzistických pozorování o organických chorobách nervové soustavy a postupně se vypracoval až na získání docentury pro neuropatologii. Jako asistent psychiatra Meynerta vypracoval studii o kokainu, ve které odhalil jeho analgetické schopnosti a vlastnosti tišící bolest. Následovala zahraniční stáž ve Francii, kde měl možnost hlouběji prostudovat hypnózu a neurózu u psychiatra Jeana Martina

---

¹ FREUD, Sigmund. "O sobě a psychoanalýze" in *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 10.

² ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: Dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996. s. 9 – 20.

Charcota. Po návratu do Vídně se Freud oženil s Marthou Bernaysovou a za padesát let jejich spokojeného manželství zplodili šest dětí. Freud musel řešit otázku zabezpečení rozrůstající se rodiny, a tak si roku 1886 otevřel soukromou praxi ve Vídni, kde působil jako nervový lékař. Jako lékař se však nesetkal s úspěchem ani obdivem Společnosti lékařů, která odmítala jeho výklad mužské hysterie. Hošek a Pechar ve sborníku textů *O člověku a kultuře* citují Freuda, který se vyjadřuje ke svým neshodám se Společností lékařů: „Když mně byl brzy nato uzavřen přístup do laboratoře pro anatomii mozku a já neměl po celý semestr ani místnost, kde bych mohl přednášet, vzdal jsem se akademického a spolkového života.“³ Freud se dále věnoval také hypnóze, která byla ve Vídni dlouho považována za nebezpečný podvod, zatímco ve Francii byla hojně využívána jako metoda vyvolání a následného odstranění příznaků nemoci. Freud se právě ve francouzském městě Nancy zdokonalil v technice navozování hypnotických stavů a používal ji jako metodu své terapie, díky níž získával od pacienta důležité informace o původu jeho nemoci, které by mu v bdělém stavu nikdy neřekl.⁴ „Freud rozpoznal terapeutickou nezpůsobilost hypnotického dotazování pacientů, po němž následují post-hypnotické příkazy a zákazy, místo něho používal proces volné asociace.“⁵

Po nějakém čase se Freud znovu vrátil ke studiu hysterie. Z tohoto období vzešla roku 1895 kniha *Studie o hysterii*, kterou společně s rakouským psychiatrem Josefem Breuerem. Jejich studie je dodnes považována za první skutečně psychoanalytický spis. V této době vstupuje do jeho zkoumání sexualita, kterou považuje nejen za psychickou, ale také somatickou záležitost, mající určitý vliv na vznik a průběh neuróz. O několik let později se zrodila Freudova myšlenka psychoanalýzy, které bude věnována následující kapitola. Za zmínku jistě stojí rok 1899, kdy Freud vydává dnes velmi významné a pro

---

³ FREUD, Sigmund. "O sobě a psychoanalýze". In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 11-24.

⁵ HOLLITSCHER, Walter. *Lidská agresivita v dílech Marxe, Freuda a Lorenze*, Praha: Svoboda 1975. s. 71.

výklad psychoanalýzy stěžejní dílo *Výklad snů*. Po tomto titulu následují např.: *Tři pojednání k teorii sexuality*, *Vtip a jeho vztah k nevědomí*, *Zlomek analýzy k případu hysterie*.

Během první světové války, které se účastnili i Freudovi tři synové, shromáždil své myšlenky zaměřené na člověka v kultuře, na důvody vedoucí národy k válčení a na podstatu lidské agresivity. Tyto své názory po válce Freud zveřejnil, ale německou společností byla jeho psychologie označena za zvrhlou, jeho spisy byly důrazně odmítnuty a roku 1933 spáleny na shromáždění v Berlíně. Freud věřil, že Rakousku se nacismus vyhne a dlouho tak odolával myšlence emigrace. Po anšlusu však pochopil, že emigrace je jeho jedinou možností, a za pomoci řecké princezny Marie Bonapartové a italského vůdce fašismu Mussoliniho emigroval v doprovodu své dcery Anny do Velké Británie. Celá jeho rodina však to štěstí neměla, čtyři Freudovy sestry se staly oběťmi holocaustu. Ve dvacátých letech ještě vydal dílo *Totem a tabu*, které bylo ovlivněno také vztahem s Carlem Jungem. Následují ještě pojednání *Psychologie masy a analýza Já*, *Psychoanalýza a medicína* a *Nespokojenost v kultuře*. Meziválečné období se tak pro Freuda stalo významným nejen počtem vydaných spisů, ale zejména Goethovou cenou, jíž byl obdařen roku 1930.⁶

Pobyt v Londýně v letech následujících byl však pro Freuda vysvobozením jen částečným, neboť ani tři desítky operací nezměnily bolestivý průběh rakoviny v ústech. Dlouho odmítal tisíce léky, ovšem ve chvíli, kdy už byly bolesti neúnosné, obrátil se na svého ošetřujícího lékaře Maxe Schura, aby skoncoval s jeho trápením a poskytl mu potřebnou dávku morfinu, která by ukončila jeho beznadějný stav. Sigmund Freud zemřel 23. 9. 1939 v Londýně a jeho tělo bylo i přes rozpor se židovským vyznáním zpopelněno.

---

⁶ Goethova cena je udělována každé tři roky, nese spolu s vysokou prestiží i ohodnocení v podobě 50 tisíc euro. Přestože je dedikována německému literátovi a předávána je vždy v den Goethova narození, nepřísluší výhradně spisovatelům.

2.1 PSYCHOANALÝZA

Zrod psychoanalýzy vzešel z Freudova výzkumu týkajícího se nejprve hysterie, hypnózy a nakonec i neurózy. Freud došel k závěrům, že existuje spojitost mezi neurotickými symptomy a rolí sexuality v životě pacienta. Aniž by si toho byl vědom, tyto jeho závěry se shodovaly s velmi starými lékařskými teoriemi, které byly stejně orientované. „Stojí za připomenutí, že hlavní pojmy psychoanalýzy vznikají jako odpověď na lidské utrpení. Freud naslouchal obyčejným lidem, kteří k němu přišli v bolestech, a jeho myšlenky se vynořily spontánně z toho, co slyšel.“⁷

Důležitým pojmem bylo tzv. vytěsnění v průběhu neurotického onemocnění, které Freud považoval za způsob, jak se oprostit od neurózy. Léčba spočívá v tom, že vytěsněné se zobrazí ve vědomí a je tedy možné ho identifikovat a snáze jej odstranit. „Byl to zřejmě primární obranný mechanismus, srovnatelný s pokusem o útěk, předchůdce pozdějšího normálního řešení úsudkem.“⁸ Metoda zkoumání a léčení, která spočívala v nahrazení vytěsněného úvahou a učením o vytěsnění, určily, zda dříve zamítnuté skutečně zamítneme či přijmeme.⁹

A jak s tím vším souvisí již zmiňovaná sexualita? Právě vytěsnění sexuálních tužeb vede ke vzniku neurózy. Freud tvrdil, že mnohem důležitější než skutečné prožitky jsou naše přání, sny a fantazie. Tyto sexuální pohnutky Freud popsal jako pohlavní pud a poté vymezil pojmem libido. Tomuto sexuálnímu pudu bude věnována kapitola *Lidská sexualita v díle Sigmunda Freuda*.

Freud tedy vidí člověka jako biologickou reaktivní bytost, kterou pohání právě pudy. Nejsilnějším je sexuální pud neboli libido, ale svou důležitost mají také pud života, který tvoří kromě sexuálního pudu např. pud sebezáchovy a protikladem mu je pud smrti, jenž ve člověku budí agresivitu a destruktivitu. Jelikož Freud musel předpokládat, že libido nikdy neprojde vývojem dokonale, pronesl názor, že buď

---

⁷ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 9.

⁸ FREUD, Sigmund. "O sobě a psychoanalýze". In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 25.

⁹ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998. 2. vyd. Balcar Karel. s. 27.

brzkým ukojením, nebo tlakem způsobeným přesilou některých složek vzniká tzv. fixace libida na určitém místě vývoje. Pokud dojde k vytěsnění, snaží se libido o návrat k těmto místům. Tento stav Freud nazval regresí a dále od něj směřoval průlom příznaků. Tyto poznatky byly později hodnotné především pro výzkum neuróz, neboť se ukázalo, že určení místa, kde došlo k fixaci, jsou rozhodující pro volbu neurózy a pro formu pozdějšího onemocnění.¹⁰

2.1.1 VĚDOMÉ, NEVĚDOMÉ

Podstatnou součástí psychoanalýzy je rozčlenění lidské psychiky do tří vrstev. Kromě vědomí a nevědomí Freud přidal ještě předvědomí. Vědomí lze stručně charakterizovat jako to, čeho si je jedinec plně vědom. Nevědomí je ta část psychiky, která zahrnuje naše sny, přání, fantazie a obavy. Obsahy nevědomí Freud popsal jako to, co stále bojuje o vstup do vědomí. Třetí složkou lidské psychiky je podle Freuda předvědomí, které zahrnuje ty myšlenky a prožitky, které jsme zapomněli, ale jsme schopni je vyvolat do vědomí a verbálně popsat.¹¹

„Od roku 1920 vyvinul Freud nový topický model, který je rozdělen do tří oblastí; na *ono* (id), *já* (ego) a *nadjá* (superego). Jednotlivé instance jsou pojímány relativně autonomně. Stojí vůči sobě v určitém dynamickém vztahu.“¹² Oblast *ono* (id) je téměř shodná se systémem nevědomého. Stručně lze *ono* (id) charakterizovat jako původní složku osobnosti, která zahrnuje veškeré lidské pudy jako zdroje lidské energie. Do této oblasti spadají potřeby, které jsou uspokojeny primárním procesem. Jelikož *ono* (id) není v kontaktu s realitou, dochází pouze k uspokojení představy uspokojení. *Já* (ego) je na rozdíl od iracionálního *ono* orientováno na realitu. Potřeby jedince jsou uspokojovány v závislosti na přizpůsobení se reálným podmínkám vnějšího světa.

---

¹⁰ FREUD, Sigmund. "O sobě a psychoanalýze". In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 30.

¹¹ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z pozůstalosti 1892 - 1938*. 1. vyd. Miloš Kopal. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1996. s. 73.

¹² FÜRST, Maria. *Psychologie – včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*, Olomouc: Votobia 1997. s. 63.

Princip reality je tedy určující pro další směřování psychických aktivit. „Já je především tělesné, nejenom že je jsoucnem povrchovým, ale je dokonce projekcí určitého povrchu.“¹³ *Nadjá* neboli superego je třetí oblastí a vzniká na základě identifikace s rodiči. Během ní jedinec přijímá vlastnost jiného individua a celkově či částečně se mění podle jeho vzoru. Energie určená pro tento proces je shromažďována v *onu*. „Postupně se tak jedinec naučí jednotlivým rolím ve společnosti, např. pohlavní či profesní. Freud tímto procesem částečně nahradil roli dědičnosti.“¹⁴ Superego je stejně jako id iracionální, velmi zjednodušeně ho lze popsat jako kontrolu toho, co děláme. Funguje tedy jako naše svědomí, které nás donutí cítit vinu a obviňovat sebe sama, v případě, že odmítáme vyhovět požadavkům našeho *nadjá*.¹⁵

„Popis těchto tří dynamických složek osobnosti donutil Freuda zásadně přehodnotit pojetí neurózy a psychoanalytické léčby. Neurózu je nyní třeba chápat jako strukturální konflikt, kdy části naší duše jsou v neustálé válce.“¹⁶

---

¹³ FREUD, Sigmund. "Já a Ono." In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991, s. 110.

¹⁴ FÜRST, Maria. *Psychologie – včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*, Olomouc: Votobia 1997. s. 69 - 70.

¹⁵ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z pozůstalosti 1892 - 1938*. 1. vyd. Miloš Kopal. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1996. s. 73-75.

¹⁶ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 189.

3 POJETÍ ČLOVĚKA

Jeden z výkladů filozofické antropologie popisuje člověka v pojetí Sigmunda Freuda jako pudovou bytost, jejíž podstata je vyjádřena především projevem pudů, které jsou sexuálně zaměřeny. Toto pojetí se odklánělo od dosavadního, které popisovalo člověka především jako bytost rozumovou.¹⁷

Současná sociobiologie chápe lidskou sexualitu stejně jako Freud jako určující složku lidské osobnosti. Matt Ridley se zabývá lidskou sexualitou právě z hlediska evoluční biologie. Tvrdí, že lidskou přirozenost nepochopíme, dokud nepochopíme její evoluci, a její evoluci nepochopíme, neporozumíme-li vývoji lidské sexuality.¹⁸

Freud neuznával některé soudobé myšlenky filozofické antropologie, které zastávaly idealistickou teorii, že člověk je ve své podstatě dobrý a jen vnější vlivy či vnitřní poruchy mu brání být dobrý vždy. Freud tuto možnost razantně odmítl a stále připisuje veškerou úlohu pudům. V jeho teorii se neobjevují pojmy *dobro* a *zlo* jako hodnotící kategorie. „Zlo nevyplývá ze samotných pudů, ale z porušení rovnováhy mezi pudem a jeho regulací.“¹⁹ Freud připouštěl existenci dobra, ale cestu k němu popisoval jako velice urputnou a tvrdou. Pokud bude jedinec vážně usilovat o sebepochopení a sebedisciplínu, bude schopen dosáhnout dobra, jako určitého stupně kulturního vývoje individua.²⁰

---

¹⁷ STARK, Stanislav. *Filozofická antropologie*, ZČU: Pedagogická fakulta, 1995. s. 92.

¹⁸ RIDLEY, Matt. *Červená královna: Sexualita a vývoj lidské přirozenosti*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 9.

¹⁹ STROMŠÍK, Jiří. "Proč právě Freud?" in S. Freud *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Praha: Odeon 1991. s. 404.

²⁰ Tamtéž, s. 404.

3. 1 LIDSKÁ SEXUALITA V DÍLE SIGMUNDA FREUDA

Roku 1905 publikoval Sigmund Freud své *Tři úvahy o sexuální teorii*. Freudova teorie lidské sexuality byla v době svého vzniku něčím zcela originálním, a i když byl Freud v této době uznáván a obdivován, setkala se jeho teorie s vlnou kritiky, nepochopení a nesmyslných útoků.

V předmluvě k třetímu vydání výše zmíněného díla Freud uvádí několik poznámek, jejichž funkcí je to, aby jeho teorie nebyla nesprávně chápána a aby se na ni nekladly přílišné požadavky. Zdůrazňuje, že jeho teorie vychází z každodenní lékařské zkušenosti, která má být prohloubena výsledky psychoanalytického vyšetření, což povede k získání statusu vědecké významnosti. Cílem tohoto díla má být podle Freuda zjištění, co všechno je možno k biologii lidského sexuálního života vypátrat prostředky psychologického bádání.²¹

„Ona část nauky, která hraničí s biologií a jejíž základ byl podán v knize *Tři úvahy o sexuální teorii*, vyvolává stále ještě nezmenšený odpor a přivedla i pracovníky, kteří se po nějakou dobu zabývali intensivně psychoanalýzou, k tomu, aby od ní odpadli a vytvořili pojetí nová, kterými měla být znovu omezena úloha sexuálního momentu pro normální i chorobný duševní život.“²² Freud se lidskou sexualitou zabýval záměrně, neboť ji považoval za velmi zranitelnou záležitost. „K žádné jiné oblasti lidského života se neváže tolik předsudků a zoufalého tápání, tolik obnažené vulgarity i intelektuální impotence.“²³ Tím, že se zabýval širším a také metaforickým významem sexuality v životě člověka, byl označován za pansexualistu, zvrhlíka či pomatence, kterému jde jen o to, aby otrávil dokonalý a vznešený křesťanský svět. „Je snadné pochopit, proč se Freud začal věnovat tématu lidské sexuality. Jeho první pacienti, na kterých uplatňoval

---

²¹ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z let 1904 - 1905*. 1. vyd. Miloš Kopal, Ota Friedmann. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2000. s. 30.

²² Tamtéž, s. 29 – 30.

²³ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: Dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996. s. 58 – 59.

psychoanalýzu, považovali sex za nevyhnutelný problém a Freud nebyl vždy schopen podávat úplné a přesné zprávy.²⁴

Evoluční biologie vnímá sexualitu jako skutečnou královnu evolučních problémů a přesně tak ji Freud vnímat razantně odmítl. V rámci evoluce jde totiž výhradně o reprodukci, která spočívá v souboji genů s jinými geny i soubojů mezi opačným pohlavím. „Jenže reprodukce je jediným cílem, pro který jsou lidé naprogramováni. Vše ostatní jsou prostředky k jeho naplnění.“²⁵ Evoluční biologie dále nabízí argument, který vysvětluje, proč se sexualita vůbec vyvinula. Zatímco Freud vychází z existence dvou základních pudů, které má každý člověk, současná sociobiologie zdůvodňuje vývoj lidské sexuality míšením genů ze dvou jedinců a jejich následnou rekombinací²⁶, jež udržuje nutnou variabilitu v rámci celé populace. Rekombinace je tak základní proces sexuálního rozmnožování, i když je toto rozmnožování ve srovnání s nepohlavním časově i energeticky nevýhodné.²⁷

3.1.1 LIBIDO A PSYCHOSEXUÁLNÍ VÝVOJ ČLOVĚKA

Dnes je již sexualita samozřejmou součástí běžného lidského života. Freud diferencoval dva základní pudy, které jsou ve vzájemném protikladu a určují život člověka. Prvním pudem je pud sebezáchovy a druhým je pud po zachování druhu neboli libido. „Zavedli jsme si pojem libida jako kvantitativně proměnné síly, která by mohla měřit pochody a proměny v oblasti sexuálního vzrušení.“²⁸

---

²⁴ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 55.

²⁵ RIDLEY, Matt. *Červená královna: Sexualita a vývoj lidské přirozenosti*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 9.

²⁶ Rekombinace genů je výměna části DNA při tzv. crossing overu při meiotickém dělení, kterým vznikají pohlavní buňky.

²⁷ RIDLEY, Matt. *Červená královna: Sexualita a vývoj lidské přirozenosti*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 9 – 28.

²⁸ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z let 1904 - 1905*. 1. vyd. Miloš Kopal, Ota Friedmann. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2000. s. 100.

Význam pojmů libido, sexualita či erotika je v psychoanalytické oblasti mnohoznačný. Důležitým faktem je, že tato slova především poukazují na lidské styly jednání, formy myšlení, různé charakterové vzory a například rozličné modely a vzorce mezilidských vztahů. Tělesné erotické uspokojování je v teorii libida až na posledním místě. Libido ukazuje lidskou životní sílu a poukazuje na tvořivé aspekty lidské existence. Tato teorie navazuje na tisícileté chápání lidské erotiky vůbec a nemá moc společného s tím, jak je prezentována dnes. Proti kritice, popisující Freudovu teorii jako zvrhlou a perverzní argumentuje tím, že jde především o energii, které je využívána pro lidskou tvořivost. Další argument vysvětluje proces, při němž se tato energie u jedince nikdy úplně nerozvine do možných tvořivých potencialit, protože je blokována a bržděna předsudky, tabuizací, nepochopením, vulgarizací a primitivismem. Proto jde v psychoanalytickém pojetí sexuality spíše o popis všeobecné lidské psychopatologie než o zvrhlý a perverzní souhrn fantazijních výplodů. Pojem libido je proto třeba vnímat jako univerzální motivační strukturu či pudovou základnu osobnosti, ze které člověk čerpá energii do života. Libido se projevuje nejen při sblížování s druhou osobou či milováním, ale především během interpersonální komunikace, formování kulturních a politických postojů jedince a nakonec i v sublimované podobě uměleckých činností.²⁹

Sigmund Freud spolu s teorií libida popsal také pět stádií dětského vývoje, které souhrnně nazývá pregenitální vývoj. Tato stádia odpovídají tělesným zónám a mají zásadní význam pro další rozvoj jedince. „Na počátku života je každé lidské mládě polymorfně perverzní. Nic hanlivého. Polymorfní perverzí se rozumí proměnlivost stylu a cílů libidinózního uspokojování.“³⁰ Filozofičtí kritikové této teorii nejčastěji vytýkali hydrodynamičnost, tedy požadavek univerzální představy napětí a uvolnění. Na počátku života se ale jedinec právě tímto postulátem řídí.³¹

První rok života se označuje jako orální fáze. Ústa představují erogenní zónu a kladou na duši libidiózní nárok. Proto je v tomto období psychická činnost zaměřena

---

²⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: Dobyvatel nevědomí*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1996. s. 59.

³⁰ Tamtéž, s. 60.

³¹ Tamtéž, s. 60.

výhradně na uspokojování potřeb této zóny. Základní potřebou je nejprve uspokojení hladu. Brzy na to jsou patrné projevy jedince, jako například cumlání matčina prsu či svého prstu, kterými usiluje nezávisle na výživě o získání slasti. Tuto snahu již lze nazvat sexuální potřebou. Následující anální fáze již zahrnuje izolované projevy sadistických impulsů, které souvisí s prvními zuby. Jedinec hledá uspokojení v agresi a ve vyměšovací funkci. Svou úlohu hrají také rodiče, kteří vedou jedince k vytvoření hygienických návyků. Jedinec je tak nucen potlačovat agresi, která je důsledkem toho, že dítě nemůže vydat exkrementy kdykoli a kdekoli. Třetí fáze je falická fáze, ve ní již nehrají takovou roli pohlavní orgány obou pohlaví, nýbrž pouze mužský pohlavní orgán, protože chlapci a dívky mají od teď jiný osud. Chlapec se zmítá v zamilovanosti a sexuální fantazii k matce a v pocitech nenávisti a žárlivosti k otci. „Zvládnutí oidipovského komplexu představuje emocionální krizi, jelikož konfliktní pocity jsou dítěti cizí a ono nemá zralé prostředky jak tyto pocity zdolat.“³² Dívky prožívají tzv. závist penisu. „... a zrovna tak i malá dceruška vidí v matce osobu, která její něžný vztah k otci ruší a zabírá místo, které by velmi dobře mohla zaplnit ona sama.“³³ Poslední fáze je genitální, kdy jedinec dosahuje plné organizace prostřednictvím puberty, která naplňuje heterosexuální orientaci k opačnému pohlaví.³⁴

3.1.2 SEXUÁLNÍ MORÁLKA A MODERNÍ NERVOZITA

Z Freudovy teorie je evidentní, že veškeré traumatické dojmy mají svůj původ v sexuálním životě raného období. Určujícím činitelem pro vznik neurózy je podle Freuda sexuální život, což se samozřejmě setkala s obrovskou vlnou kritiky a nevíry. Je však důležité k tomu dodat, že do dnešního dne se neobjevil žádný důvod k tomu, aby se od tohoto tvrzení ustoupilo. Freud se jednoznačně přikláněl k teorii, která shledávala

---

³² LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 183.

³³ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy Sv. 1.: Přednášky k úvodu do psychoanalýzy. Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. 1. vyd. Jiří Pechar. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. s. 160.

³⁴ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z pozůstalosti 1892 - 1938*. 1. vyd. Miloš Kopal. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1996. s. 81 – 82.

příčiny neurotických onemocnění v traumatických zážitcích z raného dětství. Nejzávažnějším traumatem pro dítě je sexuální zneužívání. Proti tomu se objevila kritická námitka německého otolaryngologa³⁵ Wilhelma Fliesse, kterého pojilo silné přátelství se Sigmundem Freudem. Fliess tento názor razantně odmítl. „Neposkytl jedinou terapii, která by přinesla plně uspokojivý závěr, který by potvrdoval jeho hypotézu. Pacienti, kteří se zdáli mnohem více zasaženi analýzou, zanechali terapie předčasně, a jeho částečný úspěch se zdá být vysvětlitelný v mnoha dalších směrech.“³⁶ Tak zněl jeden z několika Fliessových argumentů proti Freudovým myšlenkám.³⁷

Freud se však nenechal tímto ovlivnit a vědom si i dalších odlišných názorů na tehdejší vzrůstající nervozitu ve společnosti, si stále stál za tím, že tato společenská nervozita je důsledek tehdejší kulturní sexuální morálky. Ve spise „*Kulturní a sexuální morálka a moderní nervozita*“ Freud shrnuje a kritizuje poznatky o současném stavu společnosti tehdejších teoretiků. Následně je označil za velmi nepřesné postoje. Nejsou sice mylné, ale vůbec nepočítají s etiologicky nejvýznamnějšími účinnými momenty, tudíž ani zdaleka nepronikly k podstatě problému. Freud s těmito názory tedy dále nepracoval, neboť nestačily k objasnění zvláštností v projevech nervových poruch. Ačkoli se tehdejší neurolog Wilhelm Erb, švédský lékař a psychoanalytik Ludwig Binswanger i psychiatr Richard von Kraft-Ebing názorově shodují v tom, že viníkem současného stavu společnosti je období přelomu 19. a 20. století, které sebou přineslo spoustu nového. Došlo k rozvoji všech oblastí lidského života, proto i lidé se museli změnit. Z toho vznikla dnes velmi diskutovaná náboženská lhostejnost, žádostivost a věčná nespokojenost. Problém je tedy především v tom, že společnost klade na člověka stále větší nároky, a ne všichni jsou schopni se jim přizpůsobit. „Nároky na výkonnost jednotlivce v existenčním boji značně stouply a ten jim může dostat jen s vypětím všech svých duševních sil; vyčerpané nervy hledají zotavení ve vystupňovaném dráždění,

---

³⁵ Otolaryngologie je lékařský obor, který se zabývá ušními, nosními a krčními onemocněními.

³⁶ IZENBERG, Gerald N. "Seduced and abandoned: The rise and fall of Freud's seduction theory", in *Cambridge Companion To Freud*. Ed. Jerome Neu. Cambridge University Press 2006. s. 26.

³⁷ Tamtéž, s. 25 – 26.

v silně okořeněných požitcích, aby tak dospěly k ještě větší únavě.³⁸ Tyto postoje by bylo možné dále konkretizovat a zcela obstojně by se mohly vztahovat i k současnému stavu společnosti, ačkoli je tomu již víc než sto let od doby, kdy tyto hypotézy vešly do povědomí.³⁹

Kulturní sexuální morálka dané společnosti je zodpovědná za rostoucí společenskou nervozitu a za újmy na zdraví a životní zdatnosti každého člověka. Na základě klinického pozorování neurotických chorobných stavů popisuje Freud dvě skupiny, vlastní neurózy a psychoneurózy. Vlastní neurózy, shrnovány pojmem neurastenie, nemusí vzniknout za spolupůsobení dědičného zatížení ani z důvodu škodlivých vlivů. Psychické a fyzické symptomy se jen zdají být toxické povahy, tedy důsledek užití či vysazení nervových jedů. V tomto případě je sexuální faktor rozhodující příčinou vlastní neurózy, jelikož souvislosti mezi jinými škodlivými kulturními vlivy nebyla odborníky doložena. Mezi psychoneurózy Freud řadí například hysterii či obsedantní neurózy. Zde hraje nejvýznamnější roli právě dědičný vliv a psychoanalýzou bylo zjištěno, že symptomy těchto chorob jsou psychogenní a souvisí s nevědomými vytěsněnými komplexy. „Tatáž metoda nám ale umožnila poznat i tyto nevědomé komplexy a ukázala nám, že mají, řečeno zcela obecně, sexuální obsah; svůj zdroj mají v sexuálních potřebách neukojených lidí a představují pro ně jakýsi druh náhradního ukojení.“⁴⁰ Takže vždy, kdy jedinec potlačuje projevy sexuálního života a přesouvá jeho cíle jinam, jedná se o patogenní faktory nahrávající vzniku neurotických onemocnění. Nutno dodat, že většiny nervózních jedinců je na základě pozorování možné zjistit přítomnost toxické i psychogenní poruchy.⁴¹

Kultura lidstva je podle Freuda obecně založena na potlačování pudů. „Kultura je přece vybudována na zřeknutí se pudů a každý jednotlivý jedinec má na své cestě od

---

³⁸ FREUD, Sigmund. "Kulturní a sexuální morálka a moderní nervozita." In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Jiří Pechar. Praha: Odeon, 1991, s. 63.

³⁹ Tamtéž, s. 61-65.

⁴⁰ Tamtéž, s. 65-66.

⁴¹ Tamtéž, s. 65-66.

dětství ke zralosti na své osobě tento vývoj lidstva k rozumné rezignaci opakovat.⁴² Každý člověk se musel nějakým způsobem obětovat, něčeho se vzdát, pro vytvoření společného kulturního bohatství, které zahrnovalo jak materiální, tak ideální prvky. Tehdy, kdy se část pudového ukojení obětovala božstvu, se začali ve společnosti objevovat tzv. zločinci či psanci, kteří nebyli schopni se přizpůsobit a potlačit své pudy. V této souvislosti dochází k tomu, že jedinec si převádí nepřijatelné pudové motivy na společensky přijatelnější. Tento proces se nazývá sublimace a jedná se o jeden ze základních obranných mechanismů, kterým se ego jedince nevědomě brání nevyřešeným konfliktům a pudovým přáním. Během tohoto procesu však dochází ke ztrátě energie jedince, která mohla být využita mnohem efektivněji. Dalším východiskem je myšlenka, že sexuální pud člověka neslouží k rozmnožování, ale je prostředkem k získání slasti. K potlačování sexuální pudu totiž dochází již v dětství, kdy se jedinec nachází ve stádiu autoerotismu. Již od raného dětství je tak jedinec nucen brzdit část svého sexuálního vzrušení a sublimovat ho do podob kulturní činnosti.⁴³

3.1.3 TŘI KULTURNÍ STUPNĚ

V souvislosti s vývojem sexuálního pudu rozlišuje Freud tři kulturní stupně podle toho, jak a k čemu sexuální pud slouží. První stupeň má sexuální pud možnost volně se projevovat, druhý stupeň znamená, že to, co nesouvisí s rozmnožováním, je potlačeno. Současná „kulturní“ sexuální morálka odpovídá stupni třetímu. To znamená, že sexuální pud především plní funkci legitimní reprodukce, která je jediným sexuálním cílem. Srovnání tehdejšího pojetí sexuality s tím dnešním se však určitým způsobem odlišuje. Dle koncepcí filozofické antropologie je zřejmé, že došlo k výraznému posunu

---

⁴² FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda : Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920 - 1924*. 1. vyd. Kopal Miloš, Pechar Jiří, Lukány Ján. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1999. s. 337.

⁴³ FREUD, Sigmund. "Kulturní a sexuální morálka a moderní nervozita." In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991, s. 66-68.

v chápání sexuality obecně. Sexuální morálka společnosti se silně rozvolnila a v tuto dobu by se dala zařadit k druhému, či dokonce prvnímu stupni.⁴⁴

Je více než jasné, že v době kdy se Freud vyjadřoval k problematice lidské sexuality, šlo o témata, která byla spíše tabu. Dnes je lidská sexualita diskutována zcela otevřeně a veřejně, což je asi největší posun za více než sto let, která dělí Freudovy myšlenky a současnou dobu. Zcela odlišně je dnes vnímána například nahota. Z Freudových spisů je patrné, že ačkoli na přelomu 19. a 20. století došlo k odlišnému vnímání nahoty mezi tzv přírodními a "civilizovanými" kulturami v celé Evropě, stále platí, že nahota je ve většině rodin jakési tabu. Článek Ivo Jiráska ve *Filosofickém časopise* obrací pozornost k fenoménu nahoty jakožto symbolu a jeho odlišným významům s možnostmi rozličné interpretace. Jirásek kriticky analyzoval sílící sexualizaci a pornoizaci soudobé kultury. Nejprve hovoří o rysu posvátnosti, který byl vždy v minulosti silně spojen s nahotou, ale nyní se tato posvátnost z vnímání nahoty ve společnosti pomalu, ale jistě vytrácí. Konkrétně Jirásek kritizuje sílící sexualizaci a pornoizaci soudobé kultury, která využívá nahotu k upoutání pozornosti a následnému finančnímu zisku. Takto Freuda ani nenapadlo na sexualitu pohlížet, neboť před sto lety bylo absolutně nemyslitelné, aby se sexualitou propagovalo nějaké spotřební zboží. Jirásek poukazuje právě na sílící sexualizaci reklamy, prolínání pornografie a umění či politické protesty se sexuálním podtextem. Závěrem Jirásek apeluje na filozofii, která by neměla rezignovat na možnost hlouběji rozmýšlet nad těmito kulturními rysy, spadajícími do oboru filozofické antropologie. Nastoupit by tak měla kritičnost vůči sexualizaci a pornoizaci soudobé kultury s důrazem na plnost lidského způsobu bytí a lidské vztahy.⁴⁵

Člověk tedy postupuje od autoerotiky až k objektní lásce, jejímž cílem je spojení genitálií. Tento vývoj však neproběhl u všech jedinců stejně a bez problémů. Tam, kde

---

⁴⁴ FREUD, Sigmund. "Kulturní a sexuální morálka a moderní nervozita." In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991, s. 68.

⁴⁵ JIRÁSEK, Ivo. Smysl vizualizace lidského těla: Různorodé významy nahoty. *Filosofický časopis*. 2010, roč. 58, č. 6, 863 - 881.

se sexuální pud neprosadil dost důrazně nebo správným způsobem, byly zjištěny odchylky od normální, myšleno kulturně prospěšné, sexuality. Freud tyto osoby určuje jako perverzní osoby, které jsou postiženy tím, že se jejich sexuální cíl odklonil od opačného pohlaví, a to způsobem dosud detailněji nepopsaným. Takto postižení jedinci jsou buď introvertní nebo orientovaní homosexuálně.⁴⁶

„Silněji vyvinuté a navíc výlučné formy perverzí a homosexuality činí ovšem své nositele společensky neupotřebitelnými a nešťastnými, takže dokonce i kulturní požadavky tohoto druhého stupně musí být uznány za zdroj utrpení pro jistou část lidstva.“⁴⁷

Osud těchto jedinců závisí podle Freuda na míře jejich sexuálního pudu. Pokud je pud slabší, je možné, aby jedinec zcela potlačil sklony, které ho přivádí do konfliktu s morálními požadavky. Na tento počín však spotřebuje veškerou svou energii. Je-li jedinec vybaven silnějším sexuálním pudem, uchyluje se nejčastěji také k pokusu o potlačení nežádoucích sklonů, ale toto potlačení je neúspěšné. Potlačené sexuální pudy se poté projevují jinak, ale to je pro jedince stejně škodlivé a společensky nepřijatelné, jako by pudy vůbec nezbrzdil. Příčinu neuróz Freud našel v potlačení pudů, jehož důsledkem je vytvoření si náhradních jevů. Tyto jevy právě představují nervozitu nebo také psychoneurózu. „Neurotikové jsou onou vrstvou lidí, kteří při vzpírání se konstituci dospějí pod vlivem kulturních požadavků ke zdánlivému potlačení pudů, jež se daří čím dál méně, a kteří proto dokáží pokračovat ve spolupráci na kulturním díle jen s velkým vynaložením sil, při vnitřním ochuzení, anebo v ní musejí jakožto nemocní vždycky na čas ustát.“⁴⁸ Všechny tři kulturní stupně vyžadují od všech lidí stejný způsob sexuálního života. Freud rozdělil populaci na dvě části, z nichž jedna zvládá bez problémů dodržovat daný způsob sexuálního života, ale ta druhá má s dodržováním

---

⁴⁶ FREUD, Sigmund. "Kulturní a sexuální morálka a moderní nervozita." In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991. s. 68-70.

⁴⁷ Tamtéž, s. 68.

⁴⁸ Tamtéž, s. 69.

problémy. Ty časem vyústí v psychické problémy, kdy jedinec nakonec podlehne neuróze.⁴⁹

„Chtěl bych však upozornit na ten aspekt, že neuróza dokáže všude, kam jen zasahuje, a ať se vyskytuje u kohokoli, kulturní záměr zmařit, a pracuje tak vlastně ve prospěch potlačených kultuře nepřátelských duševních sil, takže společnost, když platí za poslušnost vůči svým dalekosáhlým předpisům přírůstkem nervozity, nedosahuje nějakého obětmi vykoupeného zisku, nýbrž nemůže vykázat vůbec žádný zisk.“⁵⁰

Freud nakonec rezignuje na možnost vyrovnání nároků sexuálního pudu s požadavky kultury. Odřikání a bolest nejdou odvrátit, stejně jako nebezpečí zániku lidského pokolení v budoucnosti následkem jeho kulturního vývoje. Tato Freudova prognóza je založena na domněnce, že kulturní neuspokojení je nutným následkem jistých zvláštností, které sexuální pud přijal pod tlakem kultury. „Lidský sexuální pud je hodně proměnlivý, jak v charakteristickém chování, tak v pohledu na individuální osobnosti a věci, kterými je sexuální pud řízen. Nejdůležitější je, že lidská sexualita je v podstatě propojená s představivostí. Právě z důvodu rozdílnosti představ, si člověk může vytvářet příznaky a poruchy, které vůbec nevypadají jako sexuální život.“⁵¹ Populaci lze tak rozdělit na jedince, kteří jsou schopni sexuální pud sublimovat k jiným účelům a na slabší jedince, kteří v současné době podléhají ohrožení ve formě neurózy.⁵²

---

⁴⁹ FREUD, Sigmund. "Kulturní a sexuální morálka a moderní nervozita." In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991. s. 68-79.

⁵⁰ Tamtéž, s. 79.

⁵¹ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 86 - 87.

⁵² FREUD, Sigmund. "K psychologii milostného života" in *Vybrané spisy III: Práce k sexuální teorii a k učení o neurosách*. 1. vyd. Vácha Jaroslav. Praha: Avicenum, 1971, s. 99-114.

4 NESPOKOJENOST V KULTUŘE

Sigmund Freud dokončil svou teorii o potlačování sexuálních pudů, což označil za jediné možné východisko, aby mohl člověk žít ve společnosti ostatních a nevybočovat. Stále více se však zabýval otázkou, jaké jsou příčiny lidského utrpení a duševního neštěstí. Nenechal ho chladným především fakt, že s postupujícím věkem člověk upadá do depresí a pocit spokojenosti z dobře vykonané práce se nedostavuje. Nakonec našel odpověď na všechny otázky, které se týkaly určení původce takového nešťastného životního nasměrování, a tím je existence pudu smrti, který nazval Thanatos nebo také destruktivní pud. Freud se i u těchto svých úvah setkal s obrovskou vlnou nepochopení i mezi členy nejužšího kroužku psychoanalytiků v tehdy existující Psychoanalytické společnosti. Nemohli totiž přijmout fakt, že by cílem lidského života byla smrt, jak to plyne ze všech dalších Freudových myšlenek o agresivitě či destrukci.⁵³

Freud viděl jedinou možnou cestu k dosažení kulturního pokroku, a to v potlačení lidských pudů. Tento proces v lidech však potlačuje pocit štěstí, čímž vlastně posiluje pocit viny. Osudem lidstva by však podle Freuda měl být pocit štěstí, který neoddělitelně souvisí s principem slasti, který vychází z ono (id), a je jednou ze dvou základních složek psychického dění. Tou druhou složkou je princip reality vycházející z nadjá (superego). Mezi nimi stojí já (ego), které se vyrovnává s neustálými konflikty mezi těmito dvěma složkami. Freud tedy nejprve jediným cílem lidského života označil smrt, ale v zápětí dodal, že tento cíl lze překonat láskou, tvořivou prací či plozením nové generace. I tato cesta k dosažení pocitu štěstí je však velice obtížná, Freud se dokonce vyjadřuje ve smyslu, že člověk na něj nemá právo a nikdy nebude trvale šťastný. „Otázka po smyslu lidského života byla již vyslovena nesčetněkrát; ještě nikdy nenalezla uspokojivou odpověď, snad ji ani vůbec nepřipouští.“⁵⁴ Freud se proto zabýval spíše otázkou, co lidé sami svým chováním vyjevují jako smysl a účel svého života. Pojem „štěstí“ chápe Freud dvojím způsobem, a to jednak úsilí o nepřítomnost

---

⁵³ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: Dobyvatel nevědomí*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1996. s. 102-103.

⁵⁴ FREUD, Sigmund. "Nespokojenost v kultuře." In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 325.

bolesti a nelibosti a pak jako snahu dosáhnout prožitku silné slasti. Jednoho či druhého jedinec dosáhne zase jen potlačením svých pudů a tím dochází ke vzniku trvalé nespokojenosti v kultuře, která pramení ze silného napětí mezi „já“ (ego) a „nadjá“ (superego), které v jedinci plní funkci svědomí a vyvolává v něm pocit viny. Ačkoli Freud postupem času přestal naléhat na společnost, aby přijala smrt jako univerzální cíl lidstva, nikdy se této myšlenky nevzdal. Důvodů měl k tomu několik, například závěry z pozorování těžkých psychopatologických projevů, sebevražedné sklony či události první světové války.⁵⁵

Freud se dále také vyjadřoval k metodám, jak se vyhnout utrpení a získat štěstí. Následně však kriticky přiznal, že tyto metody nejsou ničím, co by nebylo obecně známo. Stejně skeptický je k možnosti odpovědět na otázku, proč je pro lidi tak obtížné stát se šťastnými. „Vlastně jsme si již odpověděli, když jsme poukázali na tři zdroje našeho utrpení: přesilu přírody, křehkost našeho vlastního těla a nedostatečnost zřízení, která upravují vzájemné vztahy v rodině, státě a společnosti.“⁵⁶ Freud zastává stanovisko, že by lidé byli šťastnější, kdyby se kultury vzdali a vrátili se k primitivnějším poměrům doby minulé. Kultura představuje největší zdroj lidského utrpení a mnoho lidí si tak vůči kultuře vytvořilo silné nepřátelství. To jsou důsledky všech výše zmíněných procesů, ale základnu tomuto stavu tvoří dlouhá a hluboká nespokojenost s příslušným stavem kultury. Skepse k možnému kulturnímu vývoji vůbec, byla výsledkem nejen Freudových názorů a idejí, ale především jeho vlastních terapeutických zkušeností. Freud měl mnohokrát možnost pracovat s lidmi, kteří se ocitli uprostřed tlaku přírody a společenských konvencí. Na základě toho Freud tvrdil, že je důležité si uvědomit, že člověk vstupující do socializace se musí silně odpoutat od přírody. Kultura a rozvíjející se společnost si tak bere svou daň od lidí ve formě neuróz

---

⁵⁵ FREUD, Sigmund. "Nespokojenost v kultuře." In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 317-326.

⁵⁶ Tamtéž, s. 333.

a jejich trvalé nespokojenosti. Celá tragédie společnosti vlastně spočívá v odcizení se přírodě a postavení lidí proti sobě navzájem.⁵⁷

„Postačí nám tedy opakovat, že slovo kultura označuje celý souhrn výkonů a zařízení, jimiž se náš život vzdálil od života našich zvířecích předků a jež slouží dvěma účelům: ochraně člověka před přírodou a uspořádání vztahů lidí mezi sebou.“⁵⁸

4. 1 LIDSKÁ AGRESIVITA

V souvislosti s rostoucí nespokojeností v kultuře si Freud všiml také dalšího jevu, kterým je agresivita. „Osudovou otázkou lidského druhu se mi zdá být, zda a jakou měrou se jeho kulturnímu vývoji podaří zvládnout poruchy soužití zaviňované lidskou agresivitou a pudem sebezničení.“⁵⁹ Rostoucí agresivitu mezi lidmi spojuje s tím, kam až daleko lidé dospěli v ovládnutí přírodních sil, a zároveň upozorňuje na nebezpečí, které spočívá v tom, že lidé ovládající přírodu jsou schopni se vzájemně vyhladit až do posledního. Všichni lidé jsou si tohoto samozřejmě vědomi, a proto je mezi lidmi tolik neklidu, nešťastnosti a úzkostných nálad.⁶⁰

Problematika lidské agresivity je obsažena i v současných sociobiologických teoriích. Jedna ze základních otázek řeší problém, zda je agresivita vrozená či získaná. Wilsonova odpověď na tuto otázku je jasná a shoduje se s Freudovým pojetím, který agresivitu vidí také jako vrozenou. Freud agresivitu vysvětluje jak jinak než pomocí pudů. Podle něj je agresivita výsledek soupeření pudu života a destruktivního pudu. „U destruktivního pudu můžeme myslet na to, že jeho konečným cílem zdá být převést to,

---

⁵⁷ FREUD, Sigmund. "Nespokojenost v kultuře." In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 330-336.

⁵⁸ Tamtéž, s. 336.

⁵⁹ Tamtéž, s. 379.

⁶⁰ Tamtéž, s. 379-380.

co je živé, do anorganického stavu. Nazýváme jej proto také pudem smrti.“⁶¹ Wilson dále rozvíjí svůj názor, že agresivita je lidskému druhu vrozená, což vysvětluje na příkladu vedení válek, což není ničím jiným než organizovanější technikou agrese a po celé dějiny bylo válčení vlastní všem společenským formacím od těch nejprimitivnějších po dnešní civilizované. „Jasně pojmání agresivního chování lidí jako strukturované, předpověditelné formy vzájemného působení mezi geny a prostředím je ve shodě s teorií evoluce.“⁶² Wilson se ke svým myšlenkám ještě vrací, a na rozdíl od nekompromisního Freuda nakonec připouští, že agresivita není ani zvířecí instinkt, ani černá skvrna v lidské povaze. Není to ani patologický symptom výchovy v krutém prostředí. Lidé mají velmi silné predispozice reagovat na vnější hrozby s nenávisť bez dalšího přemýšlení. Jelikož už stovky let se všechna společenství projevují značným nadbytkem agrese, není Freudova domněnka o existenci destruktivního pudu až tak nemožná a nepřijatelná. Wilson nakonec připouští, že člověk má určitou tendenci bát se akcí cizích lidí a následné konflikty řešit agresí, čímž do jisté míry zpochybňuje své první jednoznačné tvrzení o vrozené agresivitě.⁶³

Matt Ridley se k původu lidské agresivity vyjadřuje stejně jako Freud. Stejně jako předsudky a násilí je agresivita více či méně součástí lidské přirozenosti, kterou lze do určité míry potlačit správným typem výchovy. Změnit naši přirozenost je však nemožné, je možné pouze ji tvarovat. Dalším důležitým rysem je podle Riddleyho to, zda se záporné stránky lidské přirozenosti vzájemně blokují či naopak. Evoluce nesměruje do utopie, jen dovedla lidstvo do stavu, kdy to nejlepší pro jednoho může znamenat to nejhorší pro druhého.⁶⁴

---

⁶¹ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z pozůstalosti 1892 - 1938*. 1. vyd. Kopal Miloš. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1996. s. 76.

⁶² WILSON, Edward O. *O lidské přirozenosti: Máme svobodnou vůli nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?*. 1. vyd. Bakalář Eduard, Urban Zdeněk. Praha: Lidové noviny, 1993. s. 104.

⁶³ Tamtéž, s. 98-117.

⁶⁴ RIDLEY, Matt. *Červená královna: Sexualita a vývoj lidské přirozenosti*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 148.

Freud odlišně vysvětluje také působení onoho destruktivního pudu, který má každý člověk ve svém nitru. Dokud zde působí jako pud smrti, zůstává němý a projeví se až tehdy, když je donucen k ventilaci obráceným směrem ven. Tuto ventilaci Freud považuje za nutnou k tomu, aby byl člověk zachován. „Čím více je člověk ovládán svou agresivitou, tím intenzivněji se jeho ideálem stává sklon k agresivitě, který člověk staví proti svému vlastnímu egu“.⁶⁵ Celkově je působení destruktivního pudu uvnitř člověka rizikové, jelikož tam působí sebezničujícím způsobem. „Agresivita vůči ostatním je pouze jednou z cest, jak odložit den, kdy každý projde sebezničením.“⁶⁶ Zadržování agrese je tak podle Freuda pro jedince škodlivé a vede ke vzniku nemoci. Nemocí myslí Freud vznik silné tendence, která nutí člověka zabít či ublížit někomu jinému.⁶⁷

Lear popisuje Freudovy argumenty, kterými vysvětluje existenci určité původní síly, která obecně hlavně sebezáchovný charakter. Tuto sílu Freud pojmenoval jako smrtelnou sílu či smrtelné nutkání, které specifikuje konečné cíle všeho přírodního snažení. Opatrnost či umírněnost této síly spočívá v tom, že cílem života je stav věcí, který nikdy nebyl dosažen. Pokud bychom tedy nekriticky přijali Freudovy názory, že všechny bytosti umírají z vnitřních důvodů, kdy se znovu stanou přírodními, znamenalo by to, že cílem života je smrt. Freud pomocí smrtelné síly vysvětluje lidskou agresivitu, která je v každém psychickém funkčním organismu jako tendence k rozpadnutí. Tyto spekulace kritizuje Lear jako jeden z nejnešťastnějších aspektů Freudovy teorie. Dále uvádí, že Freud agresivitu odůvodňuje také tragickým lidským osudem, který spočívá v dočasné existenci člověka. Po deseti letech psaní o radostném principu Freud dokonce přiznává, že psychoanalýza dlouho přehlížela všudypřítomnost neerotického násilí a ničení a že selhala při interpretaci života člověka.⁶⁸

---

⁶⁵ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 186.

⁶⁶ Tamtéž, s. 162.

⁶⁷ FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z pozůstalosti 1892 - 1938*. 1. vyd. Kopal Miloš. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1996. s. 77-78.

⁶⁸ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 160 – 163.

Agresivita, tak jak ji popsal Sigmund Freud, je krutá lidská tendence, která čeká na provokaci nebo vstupuje do služeb jiného úmyslu, i když by ho bylo možné dosáhnout mnohem mírnějšími prostředky. Tento fakt si člověk nerad připouští, a vždy odmítne skutečnost, že člověk není jen lásky potřebnou bytostí, která se dovede bránit jen v případě napadení, ale že má ve svém nitru velmi silnou složku agresivních sklónů. Když se tyto sklony spontánně projeví, zobrazí člověka jako divou bestii, která neušetří ani jedince vlastního druhu. Tento moment, kdy člověk pocítuje agresivitu sám u sebe a je si jí vědom i u druhého, Freud označuje jako nabourání vztahu k bližnímu a vyzívá kulturu vytvořit jistá opatření, jinak jí hrozí definitivní rozpad. Freud kritizuje také dosavadní kulturní snahu o potlačení agrese mezi lidmi, která toho zatím mnoho nedosáhla. Ačkoli totiž současná kultura doufá, že může čelit brutálnímu násilí tím, že se na jeho pachatelích budou dopouštět také násilí, jemnější a opatrnější projevy agresivity zákon potírat nedokáže. Nesouhlasí ani s tehdejšími komunistickými koncepcemi, které byly založeny na myšlence odstranění soukromého vlastnictví, jakožto nejmocnějšího nástroje agresivity. Freud proti tomu však vystupuje velmi radikálně, neboť soukromé vlastnictví je jen jeden z mocných nástrojů agresivity, nikoli však ten nejmocnější.⁶⁹

Lear tvrdí: „Freud nikdy neuspěl v tom, že dával agresivitě očekávané místo v psychoanalytické interpretaci života, a to je smrtící řízení, které se tam dostalo. Je to výzva pro budoucí generace, aby rozvinuly psychoanalytické pojednání o lidské agresivitě a sebeničení se.“⁷⁰

---

⁶⁹ FREUD, Sigmund. "Nespokojenost v kultuře." In : *týž, O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 353-355.

⁷⁰ LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. s. 162.

4.2 NÁSILÍ MEZI LIDMI

Freudovy úvahy o válce plynule navazují na jeho poznámky k agresivitě. Nejprve se vyjadřuje ke vztahu práva a moci jakožto výchozí body jeho zkoumání. Pojem „moc“ ale v zápětí nahrazuje slovem „násilí“, které dnes stojí v protikladu k právu. Fakt, že se zájmové rozpory mezi lidmi řeší násilím, vidí Freud za samozřejmé. Je tomu tak i v celé říši zvířat, z níž se člověk někdy neprávem vylučuje. Tento stav se však v průběhu vývoje změnil a celá situace dospěla od násilí k právu, kdy větší síla jednoho mohla být vyrovnána spojením několika slabších. „Násilí může být zlomeno sjednocením, moc těchto sjednocených představuje teď právo v protikladu k násilí jednotlivce. Vidíme, že právo je moc společenství.“⁷¹ Ono sjednocení však musí splňovat jednu základní psychologickou podmínku, která spočívá v tom, že toto sjednocení je stálé a trvalé. Pokud by se totiž lidé sjednotili jen proto, aby zničili příliš silného jednotlivce, a pak by se rozpadlo, nevedlo by to k ničemu. Ve společenství je tak nutná stabilizace, organizace a vytvoření předpisů, které by zamezily nebezpečným vzpourám. Zákony dohlížející na dodržování předpisů tak budou vykonávat právoplatné akty násilí. Jedině uznáním takovéto společnosti vzniknou mezi jejími členy citové vazby a společenské city, na jejichž síle spočívá samotná síla společnosti. Stát musí plnit roli určitého dozorce, který zamezí to, aby se lidé začali chovat jako zvířata.⁷²

Sociobiologové stejně jako Freud vykládají agresivitu jako vrozenou, i když připouští, že agresivní chování je na jedné straně naučené, například v jeho nejnebezpečnějších formách vojenských operací. Wilson tvrdí, že agresivní chování lidí jako strukturované a předpověditelné formy mezi geny a prostředím, je zcela ve shodě s teorií evoluce. Konkrétní podoba násilí, které plyne z agresivního chování, závisí na

---

⁷¹ FREUD, Sigmund. "Proč válka?" In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík. Praha: Odeon, 1991, s. 201.

⁷² Tamtéž, s. 200-202.

tom, jaké zkušenosti člověk získá v rámci své vlastní kultury. Tento fakt Freud ve svých úvahách nijak více nepopsal.⁷³

Současná doba přináší na násilí další úhel pohledu. Zrzavý vychází z Freudových myšlenek, které se týkají rodinného prostředí. Vychází z provedených výzkumů, na jejichž základě zpochybňuje tradiční Freudovu „oidipovskou teorii“. Mezi otci a syny logicky narůstají konflikty s rostoucím věkem potomků. Rodinný majetek a sociální prestiž patří k významným faktorům rodinného násilí. Zrzavý však odporuje Freudovým závěrům o sexuálně motivovaném sporu mezi otcem a synem o trvale přítomnou matku, podle něj tu tento spor tu rozhodně patrný není. Násilí v rodině je podle Zrzavého také způsobeno pořadím potomků a výrazně také přispívá způsob jejich výchovy. Z pohledu Zrzavého vyplývá, že například násilí v rodině, které zahrnuje mučení, bití, znásilňování či vraždy, je dnes zcela běžným jevem. Zrzavý to vidí jasně, násilí je podle něj pro rodinné vztahy stejně typické jako například láska.⁷⁴

4.3 PROČ LIDÉ VÁLČÍ

Lidská brutalita má samozřejmě negativní dopad na celou společnost. O tom by snad nepochyboval nikdo. Freud tvrdí, že násilné chování vyvolává u ostatních především zklamání, neboť jsou svědky takového chování od jednotlivců, od kterých by to jako spolutvůrců lidské kultury neočekávali. Agresivita je podle Freuda člověku geneticky dána, ale tvrzení, zda je člověk dobrý nebo zlý již od narození, musí být vyvráceno, neboť i Freud uznává silný vliv výchovy, která má tu moc nahradit zlé instinkty těmi dobrými. To není nic jiného než potlačení nežádoucích instinktů do nevědomí. Lidské projevy agresivity neodmyslitelně souvisí se smrtí. Freud kritizuje neupřímný vztah ke smrti, neboť i když na první pohled akceptujeme fakt, že smrt je

---

⁷³ WILSON, Edward O. *O lidské přirozenosti: Máme svobodnou vůli nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?*. 1. vyd. Bakalář Eduard, Urban Zdeněk. Praha: Lidové noviny, 1993. s. 104-105.

⁷⁴ ZRZAVÝ, Jan. *Proč se lidé zabíjejí: Homicida a genocida evoluční okno do lidské duše*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. s. 42, 66 – 68.

nezvratným koncem každého z nás, ve skutečnosti svou vlastní smrt popíráme, jako by byla nemožná. Právě myšlenky o své nesmrtelnosti má každý člověk opět vytěsňeny do nevědomí jako nežádoucí a příliš znepokojující. Společnost však člověka přinutí smrti uvěřit prostřednictvím válek, které nedovolí smrt před lidmi schovat a nutí je se na smrt připravit.⁷⁵

Podle Freuda jsou války přirozenou součástí lidských dějin. Pominou až v okamžiku, kdy se srovnají životní podmínky všech národů na zemi. Freud však vůči této ideji vystupuje velmi skepticky a stojí si za tím, že válka je neodstranitelná. Válka má podle Freuda obrovskou moc, neboť nutí člověka, aby se stal hrdinou, který nevěří ve vlastní konečnost. Válka také naléhá na člověka, aby doposud neznámé lidi označil za nepřátele a přivodil jim svým přáním smrt. Zároveň je válka prostředkem, jak se člověk naučí zvládnout smrt blízkých a milovaných osob. Freud, který si je jistý, že války jen tak z lidských dějin nezmizí, proto navrhuje, zda by nebylo moudřejší ustoupit a přizpůsobit se válečnému stavu. S tím souvisí hlavně fakt, že by si člověk konečně musel přiznat svou smrtelnost a nepotlačoval by ony úzkostné myšlenky na smrt.⁷⁶

Wilson nepovažuje válečný stav za přirozený, naopak je přesvědčený, že ho způsobuje iracionální přehnaná loajalita jedinců ke svému rodu. „Válku je možné definovat jako násilné zhroucení složité a silné struktury teritoriálních tabu dosud sociálními skupinami dodržovaných.“⁷⁷ Války jsou vedeny z různorodých kulturních důvodů, ale ty nemají žádný vztah ke genetické výbavě člověka. Za přirozenou však považuje skutečnost, že všichni lidé mají od pradávna rozdělený svět na dvě části. První část zahrnuje blízké okolí, rodinu, rodnou obec a přátele. Druhá část je vše, co je od člověka vzdáleno více, tedy obyvatelé sousedních vesnic a vše, co patří do jejich území. Toto vrozené rozdělení usnadňuje jedinci rozlišovat mezi přáteli, kterým neublíží, a

---

⁷⁵ FREUD, Sigmund. "Časové poznámky o válce a smrti." In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991, s. 175-196.

⁷⁶ Tamtéž, s. 198-199.

⁷⁷ WILSON, Edward O. *O lidské přirozenosti: Máme svobodnou vůli nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?*. 1. vyd. Bakalář Eduard, Urban Zdeněk. Praha: Lidové noviny, 1993. s. 109.

nepřáteli, které pak může bez výčitek zabít. Současná sociobiologie tedy určujícím strůjcem válek kulturu i genetické predispozice. „Rozvoj válečnictví byl autokatalytickou reakcí, kterou nemohli zastavit žádní lidé, protože pokusit se jednostranně zvrátit tento proces by znamenalo a priori stát se obětí.“⁷⁸ Člověk má v sobě vrozené pouze dispozice k vzniku a vývoje agresivity, ale je to právě kultura, která agresivitu formuje do určitého tvaru a podporuje jednotnost jejího praktikování všemi členy skupiny.⁷⁹

Závěry Sigmunda Freuda na válčení jsou zmíněny v obsáhlém dopise Albertu Einsteinovi, který se Freuda ptal, jestli je možné válčení zabránit. Tehdejší doba před druhou světovou válkou byla jistě plná nervozity a napětí ve společnosti, proto tato otázka byla zcela na místě. Podle Freuda války nikdy neskončí. Argumentuje existencí dvou složek ve společnosti, kterými je násilí vládnoucích a ideje, které pojí skupinu vládnoucích a ovládaných. Ne vždy však tyto dvě složky jdou stejným směrem. Stačí, aby se tyto složky postavily proti sobě. Velmi často takto dochází ke konfliktům mezi vládnoucími a těmi, kteří by se vládnoucími chtěli stát. Výrazný vliv má také existence destruktivního pudu, který vede člověka k sebezničení. Tyto násilné snahy jsou ale přeneseny na ostatní lidi a pak už je jen krok k rozpoutání války.⁸⁰

K tomu všemu, co již bylo řečeno, se vyjadřuje také Zrzavý, který vidí největší nebezpečí v násilí mezi lidmi především v tom, že se pro ostatní může stát tento způsob života vzorem. Pokud totiž násilníkům toto chování bude přinášet úspěch, dalších bude přibývat. Takové chování není nic než jen vzpoura proti evolučnímu charakteru lidské existence, kdy si člověk myslí, že se mu podaří změnit svůj osud.⁸¹

---

⁷⁸ WILSON, Edward O. *O lidské přirozenost: Máme svobodnou vůli nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?*. 1. vyd. Bakalář Eduard, Urban Zdeněk. Praha: Lidové noviny, 1993. s. 114.

⁷⁹ Tamtéž, s. 108-114.

⁸⁰ FREUD, Sigmund. "Proč válka?" In : týž, *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Pechar Jiří. Praha: Odeon, 1991, s. 200-209.

⁸¹ ZRZAVÝ, Jan. *Proč se lidé zabíjejí: Homicida a genocida evoluční okno do lidské duše*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. s. 125-128.

Pro dnešní dobu jsou tyto Freudovy závěry asi příliš skeptické, jelikož razantně odmítl možnost trvalého míru ve světě. A přestože tak masivní válka jako byla válka první či druhá světová lidstvo zatím nepostihla, na mnoha území ve světě jsou dodnes vedeny urputné války mezi národy. A i tyto s nadsázkou řečeno lokální konflikty jsou živnou půdou pro vznik dalšího světového konfliktu s tragickými následky pro celé lidstvo. V tomto lze tedy dle mého názoru Sigmundu Freudovi dát za pravdu. Ani po více než sto padesáti letech války a násilí ze společnosti nevymizely a zdá se, že k mírovému stavu světa bude muset lidstvo urazit ještě dlouhou cestu, neboť vyhlídka světového míru je zatím dost nereálná.

5 ZÁVĚR

Ačkoli od narození Sigmunda Freuda uplynulo již více než sto padesát let, jeho myšlenky a názory jsou stále předmětem diskuzí nejen v psychologických kruzích, ale i v oblasti politiky, náboženství či sociologie. Všechna prvotní díla se setkala se silnou kritikou, ale našli se i ti, kteří se pokusili objektivně analyzovat jeho úvahy. A znamením toho, že jeho teorie nebyly pouze bezpředmětnou kritikou tehdejší společnosti, je množství následovníků, kteří myšlenky Sigmunda Freuda dále analyzovali, rozšířili či kriticky vyvrátili. Mezi ně patří například Carl Gustav Jung, který pracoval především s pojmy libido a nevědomí. K teorii libida má sice odlišné postřehy, ale teorii nevědomí rozšiřuje o pojem kolektivního nevědomí, které zahrnuje představy a obrazy všeho ve světě. Erich Fromm ve spolupráci s frankfurtskou školou se pokusil o srovnání Freudových a Marxových myšlenek o tom, že lidé jsou orientováni především na kvantitu majetku než na kvalitu života. Alfred Adler s Freudem spolupracoval více než devět let a předmětem jeho práce byl především sexuální pud, který nahradil pudem sebezáchovy či touhou po moci. Velký přínos Freudovy práce je dnes spatřován především v odhodlání upřednostňovat hlavně vědecké poznatky, čímž bojoval proti křesťanským tradicím. I když se od něj někteří následovníci nakonec odvrátili, například Carl Gustav Jung, stále byly řady jeho stoupenců velmi široké.

Závěrem je nutno podotknout, že práce Sigmunda Freuda je nositelem hodnoty a inspirace pro další zkoumání. Hlavně v oblasti sexuality se Freudovi podařilo něco pozoruhodného, ačkoliv v případě oidipovského komplexu čerpal z antiky, kde tento jev již byl popsán. Téma, které bylo v tehdejší době křesťanskou tradicí ve společnosti silně tabuizováno, vymanil z kulturních omezení a připravil prostor svým nástupcům pro další pokroky. Sexualita nebyla mezi lidmi veřejně diskutována a na to společnost také dohlížela. Lidé však toužili objevovat vlastní sexualitu a nesouhlasili s morálními tlaky společnosti, která je nutila potlačovat přirozené sexuální projevy. Nemožnost otevřeně vyjádřit své touhy a prožitky se pak projevovala především v umění jako kompenzační výtvar sublimace. Freudovy myšlenky byly převratné v jeho pevném přesvědčení, že sexuální pud je hlavní hybnou silou v životě člověka.

Spisy o válce a agresivitě vyšly i díky tomu, že se jí zúčastnili tři Freudovi synové a události, ke kterým došlo, obrátili Sigmunda Freuda k úvahám o válce, smrti a utrpení, které nedlouho na to vydal. Věnoval se více než aktuálním tématům jako násilí mezi lidmi či utrpení člověka. Tato témata patří dnes mezi ty nejdiskutovanější, ale faktem je, že Sigmund Freud by dle mého názoru svými úvahami i dnes obhájil a vymezil množství témat, která jsou řešena současnou sociobiologií či filozofickou antropologií.

Dílo Sigmunda Freuda je třeba přijímat kriticky, především jeho lpění na významu nevědomí a pudů v lidském životě je hodně přeceněno a přehnáno. Příkladem je jeho teorie sexuality, se kterou by u dnešních emancipovaných žen rozhodně neuspěl. Slabinou Freudových myšlenek je totiž i fakt, že na ženy pohlíží jako na to druhé, méněcenné pohlaví. A možná i proto, že byl za svou teorii psychoanalýzy Freud již za doby svého života odbornou i laickou veřejností silně kritizován, vydával pouze studie o pacientech, které úspěšně vyléčil. Nikdo tak dnes nemůže s jistotou říci, na kolik byly jeho poznatky o terapeutických metodách úspěšné. I přesto všechno Sigmund Freud patřil, patří, a zejména bude patřit k nejvýraznějším postavám světové psychologie, neboť jeho myšlenky budou stále na jedné straně vyzdvihovány, a na druhé odmítány. Tato práce se snaží poukázat na to, jak velký vliv měly Freudovy úvahy na tehdejší i současnou společnost. Práce samozřejmě nepostihuje všechny pojmy Freudovy doby, je zaměřena na ty dle mého názoru nejpodstatnější, které jsou ve vztahu s kulturou společnosti a mají jistý význam i v dnešní době.

6 POUŽITÁ LITERATURA

ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: Dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996. Historická paměť. ISBN 80-7185-082-9.

DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*, Praha: Portál, 1998. 2. vyd. Balcar Karel. ISBN 80-7178-251-3.

FÜRST Maria. *Psychologie: Včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*, Olomouc: Votobia 1997. ISBN 80-7198-199-0.

FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920 - 1924*. 1. vyd. Kopal Miloš, Pechar Jiří, Lukány Ján. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1999. ISBN 80-86123-09-X.

FREUD, Sigmund. *Sebrané spisy Sigmunda Freuda: Spisy z pozůstalosti 1892 - 1938*. 1. vyd. Miloš Kopal. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1996. ISBN 80-901601-7-4.

FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. 1. vyd. Hošek Ludvík, Pechar Jiří, Pelán Jiří. Praha: Odeon, 1991. Eseje. ISBN 80-207-0109-5.

FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy III: Práce k sexuální teorii a k učení o neurosách*. 1. vyd. Vácha Jaroslav. Praha: Avicenum, 1971, s. 99-114.

FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy Sv. 1.: Přednášky k úvodu do psychoanalysy. Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalysy*. 1. vyd. Jiří Pechar. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969.

IZENBERG, Gerald N. "Seduced and abandoned: The rise and fall of Freud's seduction theory", in *Cambridge Companion To Freud*. Ed. Jerome Neu. Cambridge University Press 2006.

HOLLITSCHER, Walter. *Lidská agresivita v dílech Marxe, Freuda a Lorenze*, Praha: Svoboda 1975.

JIRÁSEK, Ivo. Smysl vizualizace lidského těla: Různorodé významy nahoty. *Filosofický časopis*. 2010, roč. 58, č. 6, 863 - 881.

LEAR, Jonathan. *Freud*, Routledge 2005. ISBN 0-415-31450-X.

RIDLEY, Matt. *Červená královna: Sexualita a vývoj lidské přirozenosti*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. ISBN 80-204-0825-8.

STARK, Stanislav. *Filosofická antropologie*. Západočeská Univerzita v Plzni: Pedagogická fakulta 1995. ISBN 80-7043-168-7.

STROMŠÍK, Jiří. "Proč právě Freud?" in S. Freud, *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon 1991.

WILSON, Edward O. *O lidské přirozenosti: Máme svobodnou vůli nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?*. 1. vyd. Bakalář Eduard, Urban Zdeněk. Praha: Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-076-3.

ZRZAVÝ, Jan. *Proč se lidé zabíjejí: Homicida a genocida evoluční okno do lidské duše*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-518-3.

7 RESUMÉ

The objective of this Bachelor's Thesis named Sigmund Freud – Of Man and culture is the description of the most significant moments both in his life and his piece of work.

The main theme of the thesis is the human sexuality and aggression in the work of Sigmund Freud. The work is divided into three main parts, followed by the summary. First part is dedicated to Sigmund Freud's life and work. The most important life moments of Sigmund Freud are described and we approach to his theory of psychoanalysis. The following part is focused on his interpretation of human sexuality. His reflections are compared to contemporary attitudes of philosophical anthropology and socio-biology. The last part of the thesis summarizes all three preceding parts with the main importance on the themes of sexuality and aggression.